
**ZESZYTY NAUKOWE WYŻSZEJ SZKOŁY PEDAGOGICZNEJ
W BYDGOSZCZY
Studia Pedagogiczne z. 20**

KATARZYNA STEFANOWICZ-ZAWISZEWSKA

WSP w Bydgoszczy

**METODA ZUCHOWA SWOISTYM SPOSOBEM REALIZACJI
DZIAŁALNOŚCI ZABAWOWEJ – ZADANIA – U ZUCHÓW**

Szybki rozwój nauki stawia przed człowiekiem zupełnie nowe zadania, wymaga kształcenia ustawicznego, otwiera szerokie możliwości rozwijania własnej aktywności, a tym samym zainteresowań różnymi dziedzinami wiedzy.

Młode pokolenie należy przygotować nie tylko do wypełniania zadań i obowiązków, ale także do udziału w poszerzaniu dorobku kulturalnego narodu i do uczestnictwa w życiu kulturalnym, poprzez umiejętne gospodarowanie czasem wolnym. Szczególną rolę w przygotowaniu ludzi aktywnych odgrywa harcerstwo.

Związek Harcerstwa Polskiego jest najbardziej powszechną organizacją dzieci i młodzieży. Obejmuje on dzieci i młodzież szkół podstawowych i ponadpodstawowych. Ta społeczna organizacja kształtuje trwałe poglądy, zainteresowania, umiejętności, intelekt i nawyki oraz umożliwia zaspokojenie wielu potrzeb dzieci i młodzieży.

Zrzesza rówieśników na zasadach dobrowolności i ma charakter masowy. Harcerstwo obejmuje swoim zasięgiem trzy poziomy wiekowe:

- dzieci w młodszym wieku szkolnym (zuchy)
- dzieci w średnim wieku szkolnym (harcerze)
- młodzież (harcerze starsi)
- instruktorów.

Poziomem, którym się obecnie zajmują dzieci w młodszym wieku szkolnym - zuchy. ZHP posiada statutowe zadania, określone formy i metody działania, zajmuje się wychowaniem młodego pokolenia.

“Wychowanie - planowa, świadoma działalność ukierunkowana na kształtowanie osobowości człowieka według założonego wzoru obejmującego wartości poznawcze, moralne, estetyczne i organizacyjno-społeczne; działalność ta realizowana jest przez rodziców, instytucje oświatowe, środki masowej informacji i samą jednostkę (samowychowanie). Tak rozumiane wychowanie różni się od nauczania, podczas którego kształtuje się wiedzę, umiejętności i nawyki, a więc tzw. cechy instrumentalne.

Specyfika celów wychowania (cechy kierunkowe) wymaga przyjęcia odmiennego niż w nauczaniu toku postępowania.”¹

Podjmując działania wychowawcze należy:

- wdrażać dzieci do aktywności,
- utrwalać pożądaną aktywność,
- formułować normy i zasady postępowania,
- kształtować sądy i przekonania moralne,
- wzbogacać wiedzę moralną.

Stąd wychowywać, to w odpowiedni sposób organizować życie i działalność dzieci w szkole, domu, czy drużynie: zuchowej, harcerskiej. Pełne efekty wychowawcze uzyskuje się nie w rezultacie przejawiania pojedynczych działań wychowawczych, lecz w wyniku organizowanego procesu.

Prawidłowe funkcjonowanie drużyn zuchowych i harcerskich powinno się opierać na celowo, planowo i świadomie organizowanych w ciągu dłuższego czasu sytuacji wychowawczych, wzajemnie powiązanych i podporządkowanych wspólnemu, jasno sprecyzowanemu celowi.

Podstawową właściwością istot żywych, sposobem ich istnienia jest aktywność. Poprzez aktywność ludzie regulują swoje stosunki z otaczającym światem. Właściwości i charakter tej aktywności są uwarunkowane rodzajem środowiska oraz rodzajem stosunków danego organizmu z jego środowiskiem.

Człowiek jest istotą biologiczną i społeczną. Jako organizm stanowi część środowiska przyrodniczego i podlega prawom biologicznym, podobnie jak inne istoty żywe. Jako istota społeczna człowiek zaspokaja swoje potrzeby i reguluje stosunki z otoczeniem we właściwy sobie sposób, tj. za pośrednictwem specyficznych form aktywności. Aktywność człowieka - dzięki życiu w warunkach ludzkiego społeczeństwa i kultury - wybiega poza i ponad sferę potrzeb biologicznych, obejmując aktywną regulację stosunków z otaczającym światem głównie drogą

dokonywania w nim zmian stosownie do potrzeb. Aktywność ta jest przy tym nastawiona przede wszystkim na stwarzanie warunków zaspokajania potrzeb oraz odpowiednie ich kształtowanie według nieustannie wytwarzanych planów i antycypacji warunków.²

Potrzeby pobudzają do aktywności. Dzięki uczestniczeniu jednostki w świecie społecznym znaczna część jej aktywności jest tylko pośrednio związana z pierwotnymi źródłami, jakimi są biologiczne potrzeby organizmu. Utrzymywanie stosunków jednostki ze światem wymaga rozbudowanego systemu psychicznej regulacji. Nadrzędnym systemem regulacji postępowania człowieka jest osobowość. Stanowi ona układ względnie trwałych nastawień, oczekiwań i przekonań odnoszących się do świata i do samego siebie. Człowiek dąży więc do zachowania i rozwoju swej osobowości oraz do jej aktywizacji w realizowaniu planów, w utrzymywaniu kontaktów ze światem, w poszukiwaniu optymalnych układów społecznych. Aktywność istot żywych, a szczególnie człowieka, ma określony kierunek wyznaczony przez cel (biologiczny lub społeczny), któremu podporządkowany zostaje jej przebieg. Dzięki temu aktywność może spełniać swą główną rolę w regulowaniu stosunków organizmu z jego środowiskiem.

Aktywność człowieka możemy rozpatrywać z różnych punktów widzenia. Dla określenia odmiennych aspektów i różnorodnych form aktywności posługujemy się osobnymi pojęciami: czynność, działanie, sprawność.

Czynność może być ujmowana jako jednostka aktywności, czyli zachowanie się o ukierunkowanym i zorganizowanym przebiegu. Oznacza to, że przejawy aktywności, które nazywamy czynnościami, zmierzają do określonego stanu końcowego, zwanego wynikiem i charakteryzują się wewnętrzną strukturą i organizacją. Charakterystykę przebiegu czynności określa sprawność. Sprawność jest tym większa im w danej czynności wystąpi mniej błędów i im szybciej jest ona wykonywana. Zależy ona od warunków indywidualnych i od sytuacji w jakiej wykonywana jest czynność. Rozwija się ją przez ćwiczenie. Działaniem zaś nazywamy czynności, które posługując się określeniem Stefana Szumana - "polegają na oddziaływaniu na przedmioty zewnętrzne i na celowym przetwarzaniu ich..."³ Pojęcia - działania - używamy przeto na określenie aktywności ukierunkowanej na jakiś przedmiot zewnętrzny i wywołującej w nim zmiany. S. Szuman uważa także, że istotną cechą uświadomionego działania jest - w przypadku większości ukształtowanych działań człowieka - "przewidywanie skutków i planowanie sposobów działania oraz kierowanie jego przebiegiem i kontrola. Tego właśnie uczy się dziecko zdobywając dzięki praktyce zabawowej potrzebne ku temu doświadczenie".⁴

Z uwagi na różnice celów wyodrębnia się trzy podstawowe rodzaje działalności człowieka: zabawa, nauka i praca. Każdy z nich jest charakterystyczny i dominuje w różnych okresach życia i rozwoju człowieka. Równocześnie jednak splatają się one w tym sensie, że jeden z drugiego się wywodzi, a także dlatego, że współwystępują w różnych proporcjach w całym życiu ludzkim.

Działalność drużyn wychowawczych oparta jest na najbardziej dojrzałej i najlepiej dopracowanej koncepcji metodycznej (autorstwa A. Kamińskiego). Dość duża stałość (w ciągu 30 lat niewiele zmieniło się elementów metody wychowawczej) i ciągłość oddziaływań w tym pionie harcerstwa sprzyja zintegrowaniu wychowawczej kadry instruktorskiej wokół poznawania i wzbogacania rozwiązań metodycznych, co ma istotny wpływ na motywację do podejmowania funkcji instruktorskich i stosunkowo dużą gotowość do pracy z dziećmi.

Aktywność dzieci w drużynie skoncentrowana jest wokół zadań związanych przede wszystkim z rozwijaniem życia w gromadzie oraz zdobywaniem przez dzieci coraz to wyższych umiejętności, a jej podstawową formą jest zabawa tematyczna, w której dziecko przyjmuje na siebie różne role zależne od tematu zabawy i ćwicząc się w ich pełnieniu doskonali swoje społeczne zachowanie.⁵

Podstawą pracy wychowawczej w organizacji są podejmowane przez dzieci i młodzież zadania. Jeśli mają one przynosić efekt w postaci pozytywnych doświadczeń społecznych, trzeba pamiętać, że to doświadczenie składa się z dwu elementów:

- treść pracy, czyli to, co się robi,
- sposób pracy, czyli to, jak się pracuje.⁶

Według Leksykonu Harcerstwa:

“Zadanie ogólnie to, co należy wykonać, osiągnąć; w metodyce harcerskiej organizacja aktywności harcerzy wokół realizacji i celu.

Zadanie jest podstawową jednostką metodyczną w pracy drużyn harcerskich i starszoharcerskich, natomiast u zuchów dominuje działalność zabawowa o charakterze zajęć.”⁷

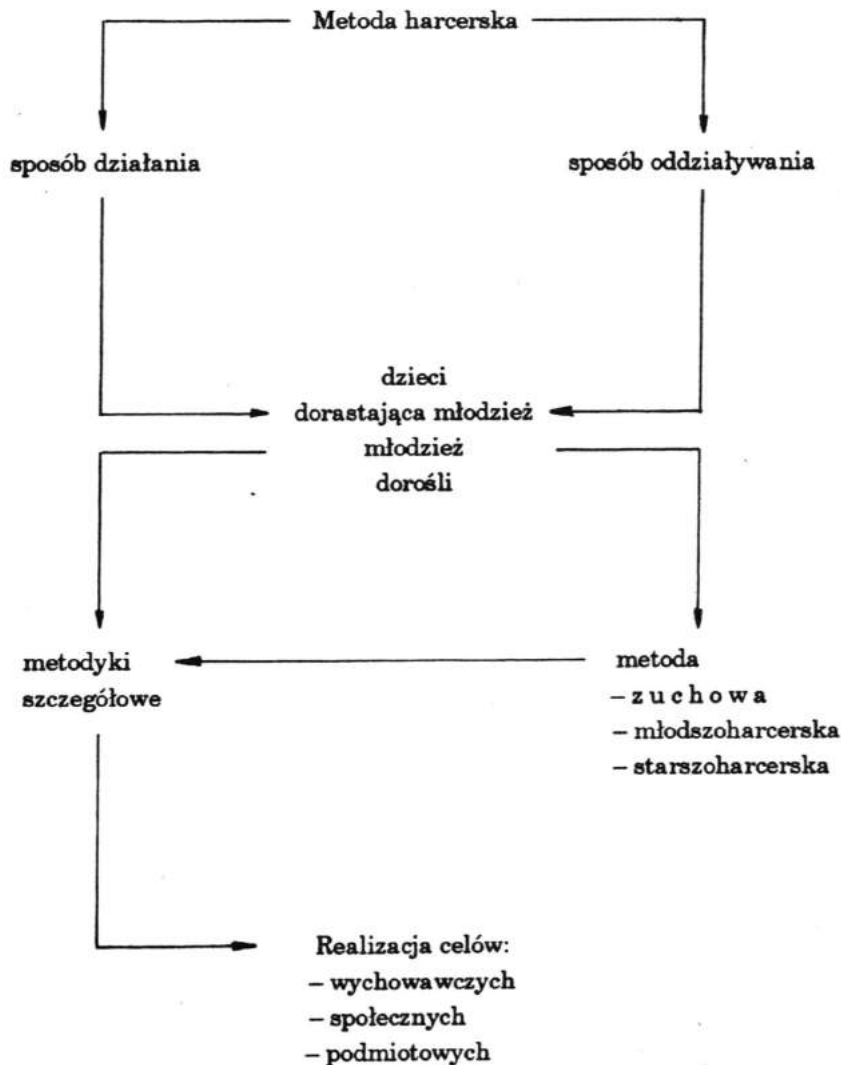
Ta działalność zabawowa realizowana jest poprzez stosowanie odpowiedniego sposobu pracy - metody.

Analizując definicję “metody” według W. Okonia⁸, T. Pszczołowskiego⁹, W. Zaczyńskiego¹⁰ można stwierdzić, iż jest to: powtarzalny, świadomie i konsekwentnie dobrany i uporządkowany, systematycznie stosowany sposób pracy doprowadzający do osiągnięcia zamierzonych wyników.

Według Leksykonu Harcerstwa:

“Metoda harcerstwa jest to specyficzny dla ZHP sposób sterowania zachowaniem członka organizacji w celu doprowadzenia do zmian w jego osobowości zgodnie z ideałem wychowania.”

Metoda harcerska jest więc rozumiana bardzo szeroko. U. Sobkowiak dokonała analizy zakresu metody harcerskiej, w wyniku której przyjmuje ona różną postać w zależności od wieku i poziomu rozwoju podmiotu działania, wyłania się tu między innymi metoda zuchowa.¹²

W tej chwili nasuwa się kolejne pytanie:
o składniki metody zuchowej.

Tradycyjnie do tych składników zalicza się 3 główne elementy. Choć są one powiązane, jednakże każdy z nich odgrywa sobie właściwą tylko rolę:

1. Prawo Zucha, 7 głównych zadań drużynowego zuchów i ogólny program działania ZHP, które wskazują na cele działalności i oddziaływania w drużynie zuchowej;
2. Formy pracy, które nadają kształt aktywności dzieci sprzyjającej osiągnięciu celów;
3. Zespół środków umożliwiających osiągnięcie celów wychowania, społecznych i podmiotowych w toku posługiwania się poszczególnymi formami pracy, czyli organizacja drużyny, zasady zbiórki zuchowej, gwiazdki, sprawności zespołowe i indywidualne, symbole, tradycje.¹³

Podsumowując najogólniej metoda zuchowa

- jest wariantem metody harcerskiej, gdzie główną formą aktywności jest zabawa w coś lub kogoś prowadzona w odpowiedniej atmosferze życzliwości;
- jest to pewien zespół działań i środków (Prawo Zucha), gwiazdki zuchowe, zuchowe sprawności zespołowe i indywidualne;

świadomie i konsekwentnie dobrany i uporządkowany, systematycznie stosowany przez członków, organizacji (drużynowego i zuchy) a służący osiągnięciu założonych celów.

PRZYPISY

- ¹ Leksykon harcerstwa Warszawa MAW 1988 pod redakcją O. Fietkiewicza
- ² J. Nutkin: *Tache rénsite et échec. Théorie de la conduite humaine.* Ed. 1. Lourain 1961. Ed.2. Paris 1962, PUF
- ³ S. Szuman: *Rola działania w rozwoju umysłowym małego dziecka.* Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1955
- ⁴ S. Szuman: *Rola działania w rozwoju umysłowym małego dziecka.* Wrocław, Zakład Narodowy im. Ossolińskich 1955
- ⁵ Z. Ziarko: *Funkcjonowanie stowarzyszeń dziecięcych i młodzieżowych "Harcerstwo"* 1989 Nr 4
- ⁶ M. Wardecki: *Zuchy,* Wydawnictwo harcerskie HORYZONTY 1972
- ⁷ Leksykon harcerstwa, Warszawa MAW 1988 pod redakcją O. Fietkiewicza
- ⁸ W. Okoń: *Zarys dydaktyki ogólnej. Wersja programowa.* Warszawa PZWS 1970
- ⁹ T. Pszczołowski: *Mała encyklopedia prakseologii i teorii organizacji.* Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk, Ossolineum 1978

- ¹⁰ W. Zaczyński: Praca badawcza nauczyciela. Warszawa PZWS 1968
- ¹¹ Leksykon harcerstwa Warszawa MAW 1988 pod redakcją O. Fietkiewicza
- ¹² U. Sobkowiak: "Umówmy się". Metoda harcerska "Harcerstwo" 1986, Nr 4
- ¹³ Leksykon harcerstwa Warszawa MAW 1988 pod redakcją O. Fietkiewicza